

PSIHIATRIE ȘI FILOSOFIE DECIZIA LIBERĂ ȘI PSIROPATOLOGIA

**Conferința Națională de Psihiatrie
Timișoara 22-25 aprilie 2009
Workshop**

Prof. Dr. M. Lăzărescu

Psihiatrie și filosofie

- Omul, înțeles ca o ființă care poate – și trebuie – să decidă liber și responsabil, e o reprezentare de sine antropologică în toate culturile mai diferențiate.
- Libertatea umană a fost înțeleasă în doua direcții:
 - în raport cu alții, fapt ce conduce la responsabilitatea interpersonal socială, civică, juridică, etică
 - în raport cu transcendența, cu geneologia și dependența omului de ființe cu statut ontic superior.

Psihiatrie și filosofie

- În cultura Europei decizia liberă și responsabilă s-a configurat cu pregnanță în Etica Nicomahică a lui Aristotel.
- În perspectivă dogmatică, în cadrul creștinismului, problema libertății a devenit destul de complexă după dezbaterile din Renaștere, simbolizată prin opiniile lui Erasmus și Luther, între “De libero arbitrio” și “De servo arbitrio”.

Psihiatrie și filosofie

- Modernitatea Europei a susținut idea libertății și demnității umane, mai ales după ce conceptul de persoană a fost atribuit și omului, prin “Critica Rațiunii Practice” a lui Kant.
- Ulterior, personalismele atât cele creștine religioase cât și cele atee, au susținut ideea libertății, responsabilității și nevoia de “angajare” a persoanei, idee ce a fost asimilată și de filosofia existențialistă.

Psihiatrie și filosofie

- Psihologia persoanei ce s-a dezvoltat în sec. XX nu a abordat direct tematica libertății - de decizie - dar a subînțeles-o în contextul noțiunii complexe de motivație. Tendința acestei psihologii, de la psihanaliză la behaviorism și psihologia diferențială a fost să minimalizeze importanța temei libertății, temă care se pretează greu unor studii “științifice”.

Psihiatrie și filosofie

- În schimb psihopatologia ce s-a constituit și ea în sec. XX, nu a putut ocoli acest subiect. Aserțiunea că “boala mentală constă în reducerea sau pierderea libertății personale” a fost mereu repetată de psihopatologi de diverse orientări.
- Acest fapt se datorează înșiși fenomenelor psihopatologice care scot în relief o perturbare, în sens de minus, a procesului de decizie. Și aceasta atât în perspectiva subiectivă cât și obiectivă.
- Patologia obsesiv-compulsivă, cea impulsivă, fenomenul de “automatism mental” și în general deficiența discernământului în multe tulburări mentale, pledează în acest sens.

Psihiatrie și filosofie

- În cursul secolului trecut și-a făcut loc ideea, formulă mai mult sau mai puțin explicit, că tulburarea mentală reprezintă un experiment natural, o situație antropologică care, plasând existența umană la un nivel de minus și simplificare, evidențiază însăși infrastructura persoanei umane conștiente.
- Această idee poate fi comentată din perspectiva “pierderii libertății”.

Psihiatrie și filosofie

- Patologia obsesiv-compulsivă e o situație exemplară pentru deteriorarea psihopatologică a libertății . Faptul se exprimă prin trăiri-simptom ca îndoială, nehotărâre, nesiguranță, verificare, și desigur obsesii și compusii.

Psihiatrie și filosofie

- Nesiguranța e corelată cu insuficientul control al informației și conștiința deficienței propriilor capacități de acțiune și reacție. Ea conduce de obicei la anxietate.
- Îndoiala rezultă dintr-o întrebare neclarificată ca de exemplu: - dacă ceva există sau nu?- ce este, de câte feluri este, dacă e de un fel sau altul?- am terminat cu succes un lucru?- l-am făcut bine?
- Îndoiala e opusul certitudinii și a convingerii cognitive. De aceea ea a jucat un rol major în filosofie fiind introdusă în antichitate de către sceptici și stând la bazele filosofiei moderne, între Descartes și Wittgenstein.

Psihiatrie și filosofie

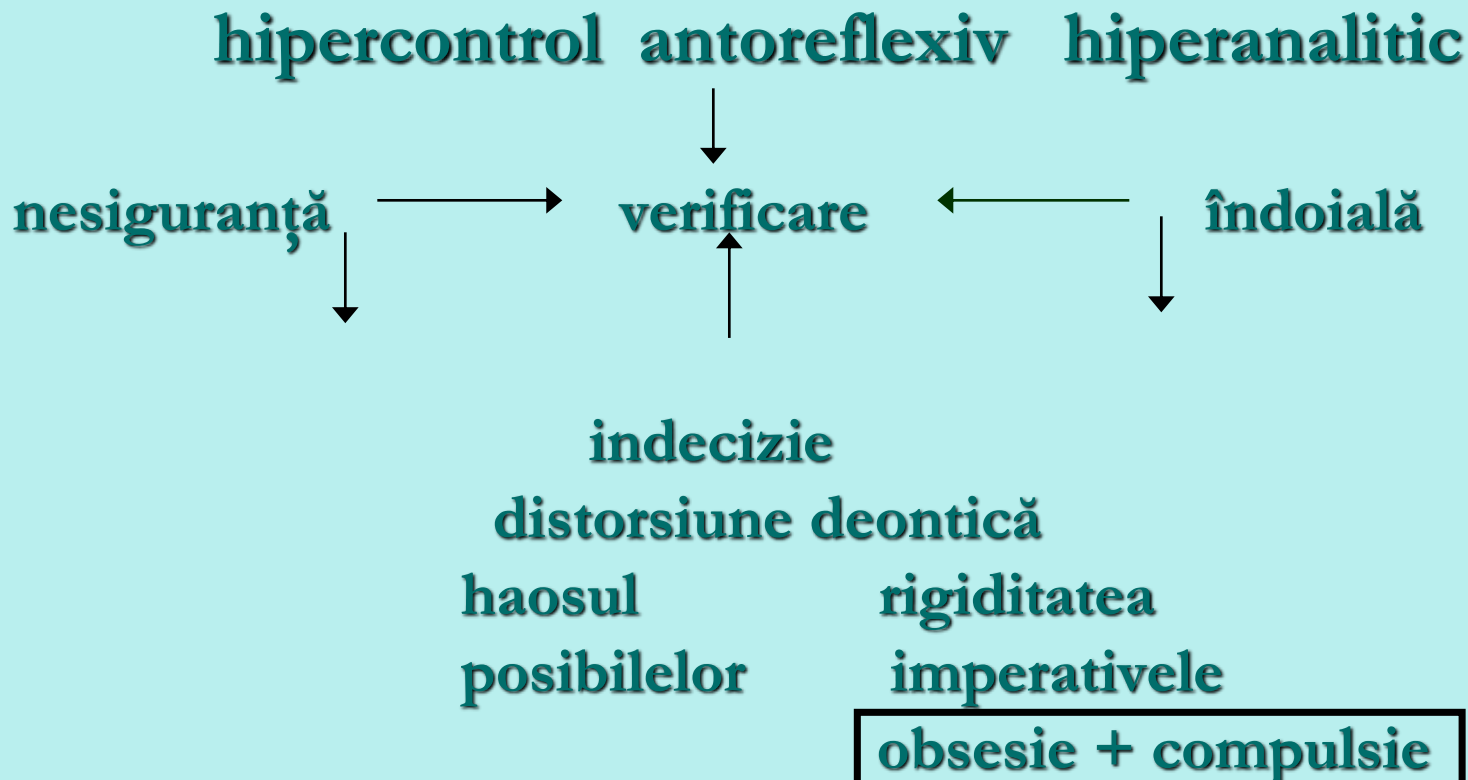
- Nehotărârea se plasează la fundamentele acțiunii jucând un rol major în viața practică. Nehotărârea și opusul ei, rigiditatea ritualică în gândire și acțiune, caracterizează obsesionalitatea de pe vremea lui Legrand du Saulle până în prezent. Datorită ei obsesivul nu e spontan și firesc, “ nu se simte liber ” la fel ca ceilalți oameni.
- Verificarea, specifică și ea obsesivului se corelează cu nevoia exagerată a acestuia de a avea mereu orice situație sub un control amănunțit, articulându-se cu precedentele trăiri menționate.

Psihiatrie și filosofie

- Trăirea obsesiv compulsivă propriuzisă care rezultă din deformarea structurii normative deontice normale prin care se stabilește ce e permis și ce interzis și obligatoriu, ultimele două fiind considerate imperative. Pentru obsesiv universul posibilelor scapă de sub orice control sintetic, prezentându-se haotic și debusolant. Iar imperativele se impun, ca obsesie și compulsie, fără voia subiectului, egodiston.

Psihiatrie și filosofie

- Patologia obsesivă, comentată ca patologie a libertății în acțiune, poate fi rezumată prin tabloul următorilor parametrii:

Psihiatrie și filosofie

- Comportamentul impulsiv deschide un alt capitol al perturbării libertății.
- Caracterizarea sa generică are în vedere:
 - apariția din interiorul persoanei a unei tendințe la act ce induce tensiune
 - o perioadă variabilă de luptă cu pulsionile
 - cedarea: actul ce absoarbe subiectul ce-și anulează libertatea (de a înceta)
 - detensionarea, însoțită uneori de autoreproș și culpă
- În funcție de importanța luptei cu tendință la act impulsivitatea se apropie mai mult sau mai puțin de compulsivitate.

Psihiatrie și filosofie

- Deși foarte variate impulsurile pot fi împărțite în câteva clase:
 - a) *impulsuri simple*, qvasineurologice, ca de exemplu: tricotilomania, bulimia
 - b) *impulsuri comportamentale complexe* ca de exemplu: cleptomania, jocul de noroc sau cumpărăturile patologice.
 - c) *impulsuri interpersonale cu încărcătură pulsională*, agresivă sau sexuală (s-ar putea include în această clasă și comportamentul impulsiv autoagresiv sau autoerotic).

Psihiatrie și filosofie

- În perspectiva libertății (de acțiune motivată) se poate analiza nivelul de “endogenie” a impulsului.
- Dacă prin definiție “impulsul vine din interior” el poate fi totuși ocazionat sau motivat de situație, de oferte și șanse. Jocul de noroc și cumpărăturile depind parțial de șansa de a le practica, de ofertă, accesibilitate și în general de retorica celor ce atrag subiecții disponibili.
- Se ridică astfel problema, importantă pentru tema libertății: în ce măsură deciziile subiectului îi aparțin? Care este limita , de unde libertatea personală (de decizie) e sub jurisdicția sau posibilitatea de manevrare a altora?

Psihiatrie și filosofie

- Întrebarea de mai sus se pune și în cazul comentării unui sindrom bizar și aparent incomprehensibil și anume :sentimentul pe care îl au pacienții, deseori schizofreni, că acțiunile și gândurile lor sunt impuse din afară, de alții, de la distanță, cu diverse mijloace. Aceste simptome de “pasivitate” au fost incluse de Clerambault în sindromul de automatism mental și de K. Schneider în simptome de prim rang pentru schizofrenie. Mai recent, Sass, susține că esențialul patologiei în acest caz constă într-o hiperreflexie anormală, care face ca fenomene naturale să fie resimțite ciudat și nefiresc.

Psihiatrie și filosofie

- Filosofia și-a adus contribuția la această problemă prin dezvoltarea în ultima jumătate de veac a doctrinei “ actelor de limbaj” care tratează despre – după formularea lui Austin – “Cum să faci lucruri cu vorbe”.

Psihiatrie și filosofie

- Filosofia actelor de limbaj a refăcut panorama manifestărilor lingvistice neasertive, ilocuționare, cele care intervin în determinarea și modelarea acțiunii. Acestea pot fi grupate în jurul normativității deontice, deja menționate, prin care se exprimă ceea ce e permis, interzis și obligatoriu. Aceste valori sunt prezente în mesajele ce se formulează la toate nivelele vieții sociale, de la puterea politică la regulamentele de funcționare sau prezente în retorica comercială.

Psihiatrie și filosofie

- Ele sunt însă în mod deosebit evidente în educație. Copilul crește sub autoritatea aserțiunilor de : “nu e voie”, “ nu e permis”, “e rău”, “ e urât”, precum și a lui “trebuie să”... Dată fiind autoritatea părinților aceste imperative nu sunt la început obiectul unor negocieri. La vârsta adultă intervin nuanțe și modulări introduse de : sugestie, propunere, sfat, recomandare, laudă, toate pentru a se face sau nu anumite lucruri.

Psihiatrie și filosofie

- Modelul infantil, în care limbajul deontic e vehiculat de alte persoane – autoritare, de încredere, respectate, puternice – rămâne însă bazal toată viața. El e totuși dublat treptat de un nivel de limbaj la care aceste presiuni devin mai puțin personale sau chiar impersonale, mesajele fiind transmise pe diverse căi, de la distanță. Astfel încât nu e de mirare că simptomatologia influenței xenopatice poate apare.

Psihiatrie și filosofie

- Problemele pe care le ridică alterarea psihopatologică a libertății personale nu înseamnă o invitație de alunecare a filosofiei spre empiricitate.
- Dimpotrivă sunt de reținut întrebările speculative pe care le provoacă aceste aspecte ale “experimentului natural antropologic” al tulburării mentale.

Vă mulțumesc!

